

Kassiteriten blir en viktig beståndsdel i elektronisk utrustning som mobiler och datorer.

Foto: Thorodd Ommundsen

Mineralfyndigheterna Kongos eviga förbannelse

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Dela Lika 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Kongos förbannelse vilar i din hand, varje dag. Handeln med mineraler för användning i världens mobiltelefoner är en central drivkraft i kriget som hittills skördat fem miljoner människors liv sedan 1996.

Ur tidskriften Södra Afrika nr. 2 2009

PÅ DEN GYTTJIGA GATAN UTANFÖR en liten kiosk i staden Goma i demokratiska republiken Kongo står Toto Tindiro och pillar med en av sina två nokiatelefoner. Med vana fingrar och snabba tryckningar har han laddat ner mer ringtid på telefonen.

– Jag måste vara tillgänglig! Alla mina vänner här i Goma har minst en telefon var. Mobiltelefonerna är ett stort framsteg för oss, berättar han stolt.

Inte så långt därifrån, i den täta regnskogen vid Bisie, är andra vana händer i arbete. Tusentals arbetare letar målinriktat efter den värdefulla stenen kassiterit, eller tennsten. Med hackor och händer gräver de sig upp till hundra meter in i berget i en frenetisk jakt på det stora fyndet. Tvångsarbete är utbrett.

Dödsfall är ofta förekommande. Barn skickas in i de smalaste schakten som är så små att bara en barnkropp får plats.

Tennmineralen som de plockar ut exporteras via Goma till företag i Asien och Europa. Där används förädlad tenn i produktion av mobiltelefoner och andra elektroniska produkter.

— ALLT SOM NI SER HÄR ÄR BISIE. Goma är uppbyggt av pengarna från Bisiegruvan.

Frilansjournalisten Jack Kahorha sitter i framsätet på den lilla Toyotan och ruskar på huvudet medan han genom vindrutan pekar ut de enorma bostadspalats som reser sig längs gatan i ett finare område i Goma.

Bisie är Kongos största tenngruva och Goma fungerar som

transit för handeln. 2007 utgjorde den 115 miljoner USD. Hälften är illegal. En lokal handelselit och utländska företag tjänar stora pengar.

Råvaruhandeln finansierar kriget i östra Kongo. Ett brutalt krig som har härjat sedan 1996 och som har krävt över fem miljoner människors liv. Otaliga rapporter har dokumenterat hur de krigförande parterna i Kongo har etablerat en oerhört effektiv krigsekonomi.

ÄVEN I DEN ANARKI SOM RÅDER här fungerar grundläggande marknadsprinciper. Jakten på tenn, koltan och tungsten har därför blivit allt intensivare under de senaste åren. Tillgången måste möta den explosiva efterfrågan på mineraler till produktion av mobiltelefoner och elektronikprodukter. Produkter som går till hungriga konsumenter i Väst och Öst – och i Afrika.

Men kriget handlar om mer än bara råvaror. Det handlar om olösta konflikter knutna till land, medborgarskap och ett korrupt politiskt system som favoriserar få och utesluter många. Fred är fortfarande en illusion, trots fredsavtalet 2003 och världens dyraste, fredbevarande operation, MONUC. Det demokratiska valet 2006, stöttat av FN, EU och världsbanken skulle bli en nystart. Dessvärre blev det inte så.

— **KONGO ANGÅR OSS!** Den fransk-amerikanske forskaren René Lemarchand höjer rösten och lyfter ett pekfinger mot åhörarna som sitter i salen på det amerikanska elituniversitetet *John Hopkins School of Advanced International Studies*.

Vi befinner oss i Washington DC, en huvudstad full av studenter, forskningsinstitut, multilaterala organisationer och solidaritetsorganisationer som är intresserade av Kongo. Och bara något stenkast härifrån, på Capitol Hill, sitter den amerikanska kongressen med makt och möjlighet att göra mer för Kongo.

Lemarchand är en av dem som vet detta allra bäst. Han har forskat på Centralafrika och Kongo sedan 1970-talet. De sista åren har han jobbat för FN som expert. Han är van att konfrontera myndigheter med obehaglig information om Kongo. Allt han önskar är handling.

– Alla har ett ansvar, säger han med eftertryck.

– Detta är en långsiktig konflikt som kräver långsiktiga och kloka ingripanden. Internationella aktörer måste bedöma, värdera och överväga sina insatser, säger han och frågar:

De stridande parterna tjänar stora pengar på den olagliga handeln med tenn och andra mineraler. Utan krig är det svårare för dem att göra vinster. Och utan krig är det omöjligt för dem att försvara sin närvaro och existens.

– Vad har gjorts? När, med vad och hur har vi bidragit? Har vi haft någon inverkan?

Lemarchand pekar på fyra faktorer för att förstå kriget i Kongo.

• För det första saknar landet en fungerande statsapparat efter flera decennier med korrupt styre under den nu döde diktatorn Mobutu Sese Seko. Kongo är lika stort som Västeuropa och i brist på en effektiv centralmyndighet har offentliga tjänster försvunnit, infrastrukturen kollapsat och politiska motsättningar slutat i konflikt.

• För det andra menar Lemarchand att det internationella samfundet valt fel strategi när det försökte lösa Kongos problem genom allmänna val år 2006. Trots goda avsikter bidrog valet i stället till att förstärka motsättningar och cementera konfliktlinjer. Till exempel blev den kongolesiska tutsibefolkningen i östra Kongo, som har nära band till tutsiregimen i Rwanda, i realiteten utesluten från den politiska processen och nekad legitimt inflytande.

• För det tredje måste man förstå Rwandas roll som regional makt. Rwanda invaderade östra Kongo 1996 för att bekämpa militära grupperingar som genom-

förde folkmordet 1994. Sedan dess har Rwanda direkt eller indirekt varit inblandat i kriget genom att ge stöd till den kongolesiska tutsibefolkningen. Men FN-rapporter har också dokumenterat hur Rwanda genom detta har berikat sig stort på råvaruhandeln i Kongo.

• Denna handel, med regionala förgreningar, är den fjärde viktiga faktorn för att förstå kriget. De stridande parterna tjänar stora pengar på den olagliga handeln med tenn och andra mineraler. Utan krig är det svårare för dem att göra vinster. Och utan krig är det omöjligt för dem att försvara sin närvaro och existens.

Kongolesiska eliter har därmed på machiavelliskt vis lyckats manipulera landet och tillskansa sig all makt och rikedom samtidigt som politiska strategier och handelsintressen i Väst och Öst blir tillgodosedda.

Kvar blir en utfattig och traumatiserad befolkning. De ser inget av landets rikedom och måste dagligen bära konsekvenserna av kriget. Det finns få platser där dessa personliga tragedier är mer uppenbara än i den lukrativa tenngruvan i Bisie.

LOKALA OCH INTERNATIONELLA organisationer är skakade av förhållandena i Bisie. De 4 000 arbetarna riskerar liv och hälsa i gruvan. 48-timmars skift är vanligt. Lönen en bra dag är runt ynka fem dollar.

Enligt rapporter finns det flera hundra barn mellan tio och arton år i Bisie. Barnen används för att gräva ut gångar och

Arbetare gör i ordning tunnor med kassiterit som ska skickas till en belgisk producent.

Foto: Thorodd Ommundsen

Två gruvarbetare krossar kassiteritsten till tennmalm som förädlas i Europa och Asien. Exporten från Goma är värd 115 miljoner dollar per år, hälften av den är olaglig.

Foto: Thorodd Ommundsen

transportera malmen. De är eftertraktade för de når allra längst in i de djupaste schakten och är billigare i drift. De äter mindre och får lägre lön än en vuxen arbetare.

Barn används även tillsammans med vuxna som bärare. Gruvan ligger två dagsmarscher in i skogen från närmaste väg. Stigen är fylld av bärare som transporterar in varor och ut tennmalm. I provisoriska säckar, gjorda av pinnar och plast, bär de runt 50 kg malm var.

NÅGON HAR MALMEN I EN STOR SÄCK på ryggen, fäst vid ett band runt pannan. De använder gummi från gamla sandaler för att avlasta trycket mot huvudet.

– Bisie...! Onesphore Sematumba drar på det innan han resignerat avslutar meningen:

– Bisie är ett omänskligt ställe. Omänskligt!

Sematumba arbetar för Pole Institute, en lokal organisation som försöker avslöja och dokumentera den kontroversiella utvinningen. Han gestikulerar kraftigt med händerna för att understryka allvaret. På skrivbordet står en modern Appledator och framför honom ligger en mobiltelefon. Två produkter som kanske båda innehåller tenn från Kongo och som blir en ironisk påminnelse om temat vi diskuterar.

– Varför dras arbetarna till Bisie? frågar vi.

– I ett krigshärjat land, med ett fallfärdigt utbildningssystem och skyhögt arbetslöshet, representerar gruvorna kanske den enda möjligheten till arbete och inkomster, förklarar Sematumba.

– Men vad vet de internationella importörerna om förhållandena?

– De vet vad som pågår men tar inget ansvar. Vi och andra har dokumenterat förhållandena. Logiken är enkel: företagen vill maximera sin profit. Och det gör de bäst under rådande förhållanden, med oreglerad utvinning.

TOYOTAN SKUMPAR FRAM över gatan i Goma. Vi är tillbaka i de finaste kvarteren i staden tillsammans med frilansjournalisten Jack Kahorha. Här bor guvernören, militära ledare och

Kriget i Kongo är en av världens blodigaste konflikter som har krävt över fem miljoner liv sedan 1996.

Trots det demokratiska valet 2006 rasar kriget i östra Kongo. FN är på plats med 17 000 fredbevarande soldater, världens största och dyraste FN-operation, men har ingen möjlighet att stoppa övergreppen mot civilbefolkningen.

EU, FN och andra internationella aktörer har försökt att stabilisera situationen med militära operationer, diplomatiska medel och

affärseliten. Den offentliga infrastrukturen har brakat samman men några lever uppenbarligen ett behagligt liv, trots kriget.

Husen vaktas av privata säkerhetsvakter. Stora vattentankar sörjer för vatten när staden är utan. Och egna generatorer säkerställer ström när elförsörjningen bryter samman.

– Råvaruhandeln är en förbannelse för Kongo. Vi som befolkning tjänar ingenting på våra egna råvaror. Det kollektiva fungerar inte. I detta land har individer blivit starkare än regeringen.

Kahorta har inte mycket till övers för landets ledare.

CHAUFFÖREN TUTAR TVÅ GÅNGER. Vaksamma ögon observerar oss medan fordon och passagerare kontrolleras. Toyotan svänger in på gården till ett stiligt hus i kolonial stil. Bakom höga murar och taggtråd pågår en hektisk aktivitet. Med enkla maskiner och redskap förädlar ett trettiotal arbetare tennmalmen.

– Malmen kommer från Bisiegruvan, kan chefen för en av de största exportörerna bekräfta lite motvilligt.

En arbetare svingar hammaren med all kraft och träffar stenen framför sig med precisa slag. Efter ett par sekunder har stenen pulvriserats till grus. Andra arbetare fyller stora tunnor som ska till Europa och Asien. Även om de belgiska kolonialherarna för länge sedan har flyttat ut ur huset är det fortfarande någon i landet som tjänar på handeln. Lasten som står klar för transport har adressen «Tradement SA, Belgique» påmålad som adressat. När vi lämnar förädlingsanläggningen sammanfattar Jack Kahorha sambanden mellan tennhandeln, utländska intressen och militära grupperingar som tjänar på status quo.

– Här i Goma går ett rykte som säger att tunnorna från Bisie lämnar Kongo med malm till Europa och Asien för att sedan komma tillbaka fulla med vapen och ammunition. Därför har vi krig. Och därför är handeln med malm en viktig drivkraft i detta krig.

THORODD OMMUNDSEN

Läs mer i norska Fellesrådets årsbok 2009, Arena Afrika – Kapplöp om makt och resurser, www.afrika.no/,
Se en video: www.protectthehuman.com/videos/blood-coltan

bistånd. Men fred och utveckling uteblir. En central drivkraft är råvaruhandeln. Tennmalm till ett värde av mer än 115 miljoner dollar lämnar Goma varje år. Hälften är olaglig. Tenn brukas till lödning av kretskort i elektronikprodukter och är en mycket central komponent i produktionen av mobiltelefoner.

Konflikttenn från Kongo blandas under förädling med lagligt tenn från andra producenter som Bolivia och Brasilien och det är mycket svårt att bestämma tennets ursprung.